

**НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАПОБІГАННЯ
КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ
В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ****REGULATORY AND LEGAL FRAMEWORK FOR THE PREVENTION
OF CRIMINAL OFFENSES IN THE ECONOMIC SPHERE IN THE COUNTRIES
OF THE EUROPEAN UNION**

У статті досліджено нормативно-правове забезпечення запобігання кримінальним правопорушенням у сфері економіки в країнах Європейського Союзу. Наголошено, що в сучасних умовах ускладнення економічних процесів, інтенсифікації транскордонної господарської діяльності, цифровізації фінансових операцій та розширення ризиків незаконного обігу активів ефективність запобігання кримінально протиправним проявам в економічній сфері значною мірою залежить від якості правового регулювання. У зв'язку з цим увагу зосереджено на з'ясуванні змісту нормативно-правових засад, які визначають підходи до запобігання кримінальним правопорушенням у сфері економіки в межах Європейського Союзу, а також на встановленні їх ролі у формуванні цілісного механізму захисту економічної безпеки. У статті показано, що нормативно-правове забезпечення у цій сфері має багаторівневий характер і охоплює як акти Європейського Союзу, так і національне законодавство держав-членів, узгоджене із загальноєвропейськими правовими стандартами. Розкрито, що правове регулювання запобігання кримінальним правопорушенням у сфері економіки пов'язане з визначенням засад фінансового контролю, протидії шахрайству, корупційним проявам, легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, податковим і митним порушенням, а також із закріпленням повноважень компетентних органів, механізмів координації та процедур міжнародної взаємодії. Акцентовано, що нормативно-правова база Європейського Союзу виконує не лише регулятивну, а й превентивну функцію, оскільки спрямована на мінімізацію криміногенних ризиків у сфері економіки, уніфікацію підходів до правозастосування та забезпечення належного рівня правової визначеності. Особливу увагу приділено тому, що ефективність нормативно-правового забезпечення запобігання кримінальним правопорушенням у сфері економіки в країнах Європейського Союзу залежить від узгодженості наднаціонального і національного правового регулювання, своєчасного оновлення правових норм відповідно до нових економічних викликів, а також від здатності правової системи оперативно реагувати на трансформацію криміногенних загроз. Підкреслено, що дослідження цієї проблематики дає змогу глибше осмислити сучасні європейські підходи до правового забезпечення економічної безпеки та виявити перспективні напрями вдосконалення вітчизняного законодавства. Практична спрямованість дослідження полягає у формуванні теоретичного підґрунтя для подальшого аналізу зарубіжного досвіду та можливості використання окремих його елементів у національній системі запобігання кримінальним правопорушенням у сфері економіки.

Ключові слова: *нормативно-правове забезпечення, запобігання, кримінальні правопорушення, економіка, Європейський Союз, економічна безпека, правове регулювання, гармонізація, координація, законодавство, стандарти.*

The article examines the regulatory and legal framework for the prevention of criminal offenses in the economic sphere in the countries of the European Union. It is emphasized that, under current conditions of increasingly complex economic processes, the intensification of cross-border economic activity, the digitalization of financial transactions, and the expansion of risks related to the illicit circulation of assets, the effectiveness of preventing criminally unlawful manifestations in the economic sphere largely depends on the quality of legal regulation. In this regard, attention is focused on clarifying the content of the regulatory and legal foundations that determine approaches to preventing criminal offenses in the economic sphere within the European Union, as well as on establishing their role in forming a comprehensive mechanism for the protection of economic security. The article shows that the regulatory and legal framework in this sphere has a multi-level character and includes both legal acts of the European Union and the national legislation of the Member States, harmonized with common European legal standards. It is revealed that the legal regulation of the prevention of criminal offenses in the economic sphere is connected with defining the foundations of financial control, counteraction to fraud, corruption manifestations, legalization of proceeds obtained through crime, tax and customs violations, as well as with establishing the powers of competent authorities, coordination mechanisms, and procedures for international cooperation. It is emphasized that the regulatory and legal framework of the European Union performs not only a regulatory but also a preventive function, since it is aimed at minimizing criminogenic risks in the economic sphere, unifying approaches to law enforcement, and ensuring an appropriate level of legal certainty. Particular attention is paid to the fact that the effectiveness of the regulatory and legal framework for preventing criminal offenses in the economic sphere in the countries of the European Union depends on the consistency of supranational and national legal regulation, the timely updating of legal norms in accordance with new economic challenges, as well as on the ability of the legal system to respond promptly to the transformation of criminogenic threats. It is stressed that the study of this issue makes it possible to gain a deeper understanding of modern European approaches to the legal support of economic security and to identify promising directions for improving domestic legislation. The practical orientation of the study lies in forming a theoretical basis for the further analysis of foreign experience and the possibility of using some of its elements in the national system for preventing criminal offenses in the economic sphere.

Key words: *regulatory and legal framework, prevention, criminal offenses, economy, European Union, economic security, legal regulation, harmonization, coordination, legislation, standards.*

Актуальність теми. У сучасних умовах розвитку європейського економічного простору, інтенсифікації транскордонної господарської діяльності, цифровізації фінансових операцій та ускладнення механізмів незаконного обігу активів запобігання кримінальним правопорушенням у сфері економіки набуває особливого значення. Такі правопорушення негативно впливають на економічну безпеку держав, підривають стабільність фінансових систем, порушують засади добросовісної конкуренції та створюють сприятливі умови для поширення шахрайства, корупційних практик, легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, податкових і митних зловживань. За таких умов особливу роль відіграє належне нормативно-правове забезпечення, яке визначає засади функціонування превентивного механізму, закріплює повноваження компетентних суб'єктів, встановлює правові інструменти координації їх діяльності та формує єдині підходи до реагування на криміногенні загрози в економічній сфері.

У країнах Європейського Союзу нормативно-правове забезпечення запобігання кримінальним правопорушенням у сфері економіки має багаторівневий характер, поєднуючи акти наднаціонального та національного рівнів, а також правові механізми їх узгодження та імплементації. Водночас динаміка економічних процесів, поява нових форм економічно протиправної діяльності та потреба у своєчасному оновленні правових засобів реагування зумовлюють необхідність поглибленого наукового аналізу відповідного нормативного масиву. Попри наявність окремих досліджень, присвячених економічній безпеці, правовому регулюванню діяльності інституцій Європейського Союзу та протидії окремим видам економічних правопорушень, питання нормативно-правового забезпечення запобігання кримінальним правопорушенням

у сфері економіки в країнах Європейського Союзу потребує самостійного й комплексного наукового осмислення.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Теоретичним підґрунтям дослідження стали праці В. С. Батиргарєєвої, Б. М. Головкина, О. М. Джужі, А. П. Закалюка, О. Є. Користіна, Є. С. Назимка, В. В. Сазонова та інших учених, у яких розроблялися питання кримінологічного забезпечення запобігання кримінальним правопорушенням, у тому числі у сфері економіки. У наукових працях зазначених авторів висвітлено загальнотеоретичні засади запобіжної діяльності, кримінологічну характеристику економічної злочинності, її детермінанти, систему суб'єктів запобігання, а також окремі аспекти правового та організаційного забезпечення протидії кримінально протиправним проявам в економічній сфері. Водночас аналіз наявних публікацій дає підстави стверджувати, що питання нормативно-правового забезпечення запобігання кримінальним правопорушенням у сфері економіки в країнах Європейського Союзу ще не дістало належного комплексного висвітлення. У більшості досліджень увагу зосереджено переважно на загальних питаннях запобігання кримінальним правопорушенням, економічної безпеки держави або характеристиці окремих кримінологічних та правових аспектів протидії економічній злочинності, тоді як особливості багаторівневого нормативно-правового регулювання у країнах Європейського Союзу, його системність, зміст і значення для формування ефективного превентивного механізму потребують самостійного наукового опрацювання.

Метою статті є з'ясування змісту та особливостей нормативно-правового забезпечення запобігання кримінальним правопорушенням у сфері економіки в країнах Європейського Союзу.

Виклад основного матеріалу. Функціонування правової держави передбачає здійснення внутрішньої та зовнішньої політики виключно на підставі законів та інших нормативно-правових актів, прийнятих у встановленому правовому порядку. Зазначене повною мірою стосується і сфери правоохоронної діяльності, яка в демократичному суспільстві реалізується відповідно до чинного законодавства та норм, що регулюють правовідносини між її суб'єктами – органами поліції, прокуратури, суду, іншими органами державної влади і місцевого самоврядування, громадськими організаціями та громадянами. У зв'язку з цим варто зазначити, що якими б розвиненими та прогресивними не були на певному етапі історичного розвитку науково-теоретичні концепції у сфері запобігання та протидії злочинності, без їх належного нормативно-правового оформлення вони залишаються малоєфективними для практичного впливу на рівень злочинності [7].

Право ЄС формується як результат поєднання міжнародно-правових норм і принципів, що регулюють співробітництво держав-учасниць, а також норм і принципів так званого «права Співтовариств», яке в установчих договорах ЄС отримало назву «*acquis communautaire*». Зазначений термін у праві ЄС використовується для позначення сукупності правових норм, судових рішень, доктринальних положень і принципів, сформованих у процесі функціонування європейських інтеграційних організацій, які підлягають безумовному прийняттю державами-кандидатами на вступ до ЄС [9, с. 74]. Така специфіка формування права ЄС зумовлює його дуалістичний характер, що проявляється у поєднанні елементів міжнародного та наднаціонального правового регулювання. Водночас еволюція інституційної структури ЄС свідчить про поступове формування самостійної правової системи, яка має власні принципи, механізми функціонування та інституційні гарантії реалізації.

Водночас у науковій літературі підкреслюється, що взаємовідносини між ЄС та державами-членами характеризуються рядом фундаментальних принципів, які визначають особливості функціонування правової системи Союзу. До таких принципів належать: верховенство права ЄС, пряма дія норм права ЄС, інтегрованість права ЄС у національні правові системи держав-членів, а також юрисдикційний захист права ЄС, що забезпечується судовими установами Союзу, насамперед Судом ЄС [12, с. 95]. Саме такі принципи забезпечують ефективність функціонування правового механізму ЄС та визначають особливості взаємодії наднаціонального та національного правового регулювання.

Особливе місце серед актів вторинного права займають так звані «типові акти» інституцій ЄС, які формуються в процесі реалізації їх нормотворчих повноважень. У західній правовій доктрині їх часто визначають як «законодавство Співтовариств», що знайшло відображення і в практиці Суду ЄС, хоча сам термін не використовується безпосередньо в установчих договорах.

Водночас сучасні держави-члени ЄС дедалі більше приділяють увагу не лише традиційним аспектам безпеки, але й забезпеченню економічної безпеки, яка розглядається як важлива складова загальноєвропейської системи стабільності та сталого розвитку. У цьому контексті економічна безпека розглядається на двох взаємопов'язаних рівнях: макрорівні, що характеризує економічну

безпеку держави, та мікрорівні, який охоплює економічну безпеку суб'єктів господарювання [5, с. 6]. Саме поєднання цих рівнів формує основу сучасної політики ЄС у сфері забезпечення економічної стабільності та запобігання кримінальним правопорушенням у сфері економіки.

По-перше, у контексті правового забезпечення запобігання кримінальним правопорушенням у сфері економіки в країнах ЄС варто звернути увагу на реалізацію рішень Конгресів ООН щодо попередження злочинності та кримінального правосуддя.

Рішення міжнародних конгресів у сфері запобігання злочинності часто оформлюються у вигляді конвенцій, які виступають міжнародно-правовими актами та становлять правову основу співробітництва держав у боротьбі зі злочинністю. Такі акти регулюють питання запобігання злочинності, розслідування та судового розгляду кримінальних проваджень, видачі правопорушників і поведження з ними. Конвенції можуть охоплювати як широке коло питань боротьби зі злочинністю загалом (наприклад, Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах, 1993 р.), так і окремі напрями протидії злочинності, зокрема Європейська конвенція про видачу правопорушників, 1957 р.; Конвенція про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, 1990 р.; Європейська конвенція про злочини щодо культурних цінностей, 1985 р.. Положення окремих конвенцій регулюють також процедури розслідування та судового розгляду кримінальних проваджень (Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах, 1959 р.; Європейська конвенція про передачу провадження у кримінальних справах, 1972 р.) та виконання судових рішень (Конвенція про передачу засуджених осіб, 1983 р.; Європейська конвенція про нагляд за умовно засудженими або умовно звільненими правопорушниками, 1964 р.) [14].

Подальші конгреси ООН сприяли розвитку міжнародної співпраці у сфері кримінального правосуддя та формуванню сучасних підходів до протидії злочинності. Зокрема, Міланський конгрес 1985 р. схвалив Мінімальні стандартні правила ООН щодо відправлення правосуддя щодо неповнолітніх та Декларацію основних принципів правосуддя для жертв злочинів і зловживання владою. Гаванський конгрес 1990 р. звернув увагу на зростання міжнародних масштабів злочинності, а Каїрський конгрес 1995 р. наголосив на необхідності розвитку міжнародного співробітництва та технічної допомоги у зміцненні законності [8].

Особливе значення для розвитку міжнародно-правових механізмів протидії економічній злочинності мав десятий Конгрес ООН (Відень, 2000 р.), на якому було прийнято Віденську декларацію, що закликала держави до активізації міжнародних заходів у боротьбі з корупцією. Подальший розвиток цих підходів відбувся під час Бангкокського конгресу 2005 р., який ухвалив Бангкокську декларацію, спрямовану на зміцнення міжнародної координації у сфері запобігання злочинності, та Сальвадорського конгресу 2010 р., де було звернено увагу на загрозу економічного шахрайства, злочинів у сфері обігу персональних даних та відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом. У цьому контексті держави-члени були закликані розробляти ефективні механізми конфіскації злочинних доходів, протидії незаконним фінансовим потокам і посилення міжнародного співробітництва у сфері повернення активів [6, с. 509; 11].

За роки незалежності України участь держави в діяльності Конгресів Організації Об'єднаних Націй з попередження злочинності та кримінального правосуддя не набула системного характеру, а тому їх рекомендації, декларації та програмні орієнтири не були належним чином інтегровані до національної кримінологічної політики. Така ситуація видається особливо проблемною з огляду на те, що міжнародна система попередження злочинності у XXI столітті функціонує в умовах безпрецедентних глобальних викликів, зумовлених транснаціоналізацією злочинності, поширенням організованих кримінальних мереж, зростанням терористичних загроз, кіберзлочинності, а також появою нових форм насильства, пов'язаних із воєнними конфліктами та кризами міжнародної безпеки.

Показовим у цьому аспекті є XIII Конгрес ООН з попередження злочинності та кримінального правосуддя, що відбувся 12–19 квітня 2015 року в Досі, за результатами якого було ухвалено Дохінську декларацію. Цей документ закріпив стратегічний курс на інтеграцію питань попередження злочинності та кримінального правосуддя до ширшого порядку денного ООН, пов'язаного зі сталим розвитком, утвердженням верховенства права, зміцненням доброчесності інституцій та формуванням комплексних національних стратегій, здатних враховувати не лише безпосередні прояви злочинної діяльності, а й її соціальні, економічні та культурні детермінанти. Окрему увагу в межах Дохінської декларації було приділено освіті, формуванню культури законності, попередженню корупції, зміцненню судової доброчесності, ресоціалізації правопорушників та міжнародному співробітництву у протидії тероризму й організованій злочинності [4].

На цьому тлі особливо виразно виявився розрив між реальними криміногенними викликами сучасності та пріоритетами міжнародної кримінологічної політики. Збройна агресія Російської Федерації проти України, що триває з 2014 року і набула повномасштабного характеру з 24 лютого 2022 року, засвідчила, що сучасні воєнні конфлікти продукують не лише класичні загрози безпеці, а й нові форми глобальної злочинності, пов'язані з воєнними злочинами, злочинами проти людяності, масовим насильством щодо цивільного населення, примусовими переміщеннями, руйнуванням критичної інфраструктури, тінізацією економіки та зростанням транснаціональних кримінальних практик. За даними Моніторингової місії ООН з прав людини в Україні, у 2025 році в Україні було верифіковано 2 514 загиблих цивільних осіб і 12 142 поранених; це на 31% більше, ніж у 2024 році, і на 70% більше, ніж у 2023 році, причому основна частка втрат припала на прифронтові території [2].

Гуманітарні та соціально-економічні наслідки війни також мають системний характер. За даними УВКБ ООН, станом на початок 2026 року близько 3,7 млн осіб залишалися внутрішньо переміщеними в межах України, а близько 5,9 млн українців перебували за кордоном як біженці. Одночасно економіка держави зазнала істотного негативного впливу: Національний банк України наприкінці лютого 2026 року оцінював прогноз зростання реального ВВП на 2026 рік у 1,8% проти попередньо очікуваних 2%, а Інститут економічних досліджень та політичних консультацій повідомляв, що у січні 2026 року ВВП скоротився на 1,4% у річному вимірі. Щодо руйнувань інфраструктури, то офіційна RDNA4 Світового банку, Уряду України, ЄС та ООН оцінювала прямі збитки станом на кінець 2024 року у 176 млрд дол. США, тоді як оцінка KSE Institute станом на листопад 2024 року становила близько 170 млрд дол. США [13].

Отже, аналіз діяльності Конгресів Організації Об'єднаних Націй з попередження злочинності та кримінального правосуддя дає підстави стверджувати, що вони відіграють важливу роль у формуванні міжнародних стандартів кримінальної політики, однак їх практичний вплив на реагування на найнебезпечніші форми сучасної злочинності залишається обмеженим. Події, пов'язані з війною проти України, виразно продемонстрували дисбаланс між реальними глобальними криміногенними викликами та змістом міжнародного порядку денного у сфері попередження злочинності. За таких умов участь України у міжнародних форумах, зокрема у XV Конгресі ООН в Абу-Дабі, повинна розглядатися як важливий інструмент актуалізації проблематики воєнних злочинів, інтеграції її до глобальної кримінологічної політики та формування нових міжнародних підходів до запобігання, розслідування і покарання злочинів, що виникають у контексті сучасних збройних конфліктів.

По-друге, стандарти кримінологічного забезпечення економічної безпеки знаходять свій безпосередній вияв у сформованих стратегіях і програмах.

Нормативна база ЄС у цій сфері характеризується багаторівневою структурою та включає установчі договори Союзу, похідне право ЄС (директиви, рішення), міжнародні угоди та акти інституцій ЄС, що визначають механізми співробітництва держав-членів у боротьбі з економічною злочинністю. Фундаментальне значення для формування правових засад протидії фінансовим злочинам мають положення Договору про ЄС та Договору про функціонування ЄС, які передбачають створення простору свободи, безпеки та правосуддя, розвиток поліцейського і судового співробітництва у кримінальних справах, а також забезпечення захисту фінансових інтересів Союзу (ст. 83, 86, 325 ДФЄС) [18].

Водночас важливим елементом нормативно-правового регулювання у цій сфері є акти вторинного права ЄС, спрямовані на протидію конкретним формам економічної злочинності. Серед них особливе значення мають Директива (ЄС) 2017/1371 про боротьбу з шахрайством, що посягає на фінансові інтереси Союзу (PIF Directive), Директива (ЄС) 2018/1673 про боротьбу з відмиванням грошей за допомогою кримінального права, а також Регламент (ЄС) 2017/1939 про створення Європейської прокуратури (EPPO). У сукупності ці нормативні акти формують правовий фундамент сучасної політики ЄС у сфері запобігання економічній злочинності та визначають інституційні й процедурні механізми її реалізації. У зв'язку з цим доцільним є подальший аналіз і систематизація джерел нормативно-правового забезпечення запобігання кримінальним правопорушенням у сфері економіки в країнах ЄС, що дозволяє виокремити їх основні групи та визначити особливості їх правового впливу на формування європейської кримінологічної політики.

Одним із ключових актів ЄС у цій сфері є Директива (ЄС) 2017/1371 Європейського парламенту та Ради від 5 липня 2017 року про боротьбу з шахрайством, що посягає на фінансові інтереси Союзу за допомогою кримінального права (так звана PIF Directive), яка визначає мінімальні правила щодо криміналізації шахрайства, корупції, незаконного привласнення коштів та

відмивання грошей, якщо такі дії завдають шкоди бюджету ЄС. Зазначена директива спрямована на посилення кримінально-правового захисту фінансових інтересів Союзу та створення єдиних підходів до відповідальності за відповідні кримінальні правопорушення [21]

Важливе місце у системі нормативного забезпечення протидії економічній злочинності займає Директива (ЄС) 2018/1673 Європейського парламенту та Ради від 23 жовтня 2018 року про боротьбу з відмиванням грошей за допомогою кримінального права, яка встановлює мінімальні правила криміналізації легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, та визначає спільні підходи до встановлення кримінальної відповідальності за такі правопорушення в країнах-членах ЄС [20].

Окрім зазначених актів, важливу роль у формуванні правових засад запобігання економічній злочинності відіграють директиви ЄС у сфері протидії відмиванню коштів і фінансуванню тероризму, зокрема Директива (ЄС) 2015/849 (Четверта директива з протидії відмиванню коштів – AMLD4) та Директива (ЄС) 2018/843 (П'ята директива – AMLD5), які запроваджують комплексну систему фінансового моніторингу, передбачають створення реєстрів бенефіціарних власників та встановлюють обов'язки для фінансових установ щодо ідентифікації клієнтів та повідомлення про підозрілі фінансові операції [20]

Водночас поряд із директивами важливу роль у забезпеченні ефективної протидії економічній злочинності відіграють регламенти ЄС, які мають пряму дію на території держав-членів. Зокрема, важливе значення для боротьби з економічними правопорушеннями має Регламент (ЄС) 2017/1939 про створення Європейської прокуратури (ЕРПО), яка уповноважена здійснювати розслідування та кримінальне переслідування злочинів, що завдають шкоди фінансовим інтересам ЄС [19].

По-третє, аналізу кримінального законодавства окремих країн-членів ЄС. Як слушно зазначають О. М. Джужа та Д. М. Тичина, іноземні правові системи можуть бути класифіковані залежно від предмета кримінально-правового захисту на такі групи: норми, що передбачають відповідальність за кримінальні правопорушення проти фінансової системи; економічні кримінальні правопорушення, пов'язані з підприємницькою діяльністю; майнові кримінальні правопорушення тощо [3]. Такий підхід має важливе методологічне значення, оскільки дозволяє розглядати економічну злочинність не ізольовано, а як складову ширшої системи кримінально-правової охорони економічної безпеки держави.

Водночас у країнах ЄС відсутній повністю уніфікований підхід до криміналізації кримінальних правопорушень у сфері економіки, що зумовлено особливостями національних правових систем, історією розвитку кримінального законодавства та специфікою побудови механізмів захисту економічної безпеки. У різних державах-членах ЄС економічні кримінальні правопорушення можуть бути зосереджені як у КК, так і в спеціальному фінансовому, господарському, банківському, корпоративному чи антикорупційному законодавстві. Такий підхід забезпечує гнучкість правового регулювання та дає змогу оперативніше реагувати на появу нових криміногенних загроз у сфері економіки, пов'язаних із шахрайством, зловживаннями у підприємницькій діяльності, відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом, інсайдерськими практиками, маніпулюванням фінансовими ринками, фіктивним підприємництвом, використанням підставних осіб і компаній, а також іншими формами посягання на фінансову стабільність держави та добросовісність господарського обороту [15, с. 602–603].

Показовою у цьому аспекті є правова модель ФРН, для якої характерне поєднання загальнокримінального та спеціального правового регулювання відповідальності за кримінальні правопорушення у сфері економіки. Німецьке законодавство виходить із того, що суспільно небезпечні діяння у сфері господарської та фінансової діяльності посягають не лише на майнові інтереси окремих суб'єктів, а й на засади економічного порядку, фінансову стабільність, добросовісність ринкової конкуренції та довіру до економічних інститутів. У зв'язку з цим правове реагування у ФРН побудоване за принципом пропорційності, за якого характер і суворість юридичної відповідальності корелюють зі ступенем суспільної небезпеки правопорушення. Менш небезпечні порушення можуть тягти адміністративно-господарські санкції, тоді як умисні, організовані, повторні або пов'язані з обманом діяння визнаються кримінально каранними [16].

Не менш показовою є Французька Республіка, де система запобігання кримінальним правопорушенням у сфері економіки характеризується високим рівнем правового контролю, аналітичного супроводу та міжвідомчої координації. Французька модель вирізняється поєднанням кримінально-правових, фінансово-контрольних і процесуально-гарантійних елементів, що забезпечує не лише виявлення та припинення економічних правопорушень, а й додержання принципу

правової визначеності та балансу між публічними інтересами держави і правами суб'єктів господарювання [17]. Контрольна діяльність у цій сфері ґрунтується на ризик-орієнтованому підході, відповідно до якого пріоритет надається суб'єктам, що демонструють аномальні фінансові показники, використовують непрозорі господарські схеми, фігурують у повідомленнях інформаторів або мають зв'язки з підставними особами та фіктивними структурами [10; 1].

Отже, досвід Німеччини та Франції демонструє дві різні, але взаємодоповнювані моделі нормативно-правового забезпечення запобігання кримінальним правопорушенням у сфері економіки. Німецька модель більшою мірою орієнтована на чітку правову регламентацію, процедурну визначеність і кримінологічну превенцію через механізми прозорості, контролю та добровільного виправлення порушень, тоді як французька – на ризик-орієнтований підхід, партнерську взаємодію між державою та суб'єктами економічної діяльності, а також гнучке поєднання адміністративних, фінансових і кримінально-правових засобів реагування. Обидві моделі підтверджують, що ефективне кримінально-правове та кримінологічне забезпечення у сфері запобігання економічним правопорушенням можливе лише за умов чіткого правового розмежування форм економічної девіантності, використання аналітичних методів оцінки ризиків, забезпечення законодавчого балансу між економічною доцільністю та правовими гарантіями, а також побудови системи взаємної довіри між державою, бізнесом і контрольними інституціями. Саме тому аналіз національного кримінального та спеціального законодавства окремих країн ЄС має важливе значення для дослідження нормативно-правового забезпечення запобігання кримінальним правопорушенням у сфері економіки, оскільки дає змогу виявити найбільш ефективні механізми протидії економічній злочинності та оцінити можливості їх адаптації в інших правових системах.

Висновки. Нормативно-правова система ЄС щодо запобігання злочинності в економіці являє собою цілісну, структурно впорядковану кримінологічну систему, що ґрунтується на поєднанні норм міжнародного права, права ЄС та національного законодавства держав-членів і забезпечує стійку взаємодію суб'єктів запобігання кримінальним правопорушенням у сфері економіки. Структурними компонентами такої системи виступають основні та похідні нормативно-правові акти, які у своїй сукупності формують багаторівневу систему кримінологічного забезпечення економічної безпеки, яка реалізується через рішення Конгресів ООН з попередження злочинності та кримінального правосуддя, міжнародні стратегії і програми протидії злочинності, загальноєвропейське кримінальне законодавство (директиви, регламенти), кримінальне законодавство країн ЄС, а також практику ЄСПЛ.

Список використаних джерел:

1. Вишняков О. К. Право Європейського союзу: підручник. К. : Фенікс, 2021. 883 с.
2. Війна у цифрах: як змінилася Україна за чотири роки вторгнення Росії. BBS News. Україна. 24. лют. 2026 р. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c0e5pezdj0jo>
3. Джужа О. М., Тичина Д. М. Економічна злочинність в Україні: детермінація та протидія в умовах воєнного стану. Правовий часопис Донбасу. 2024. № 1. С. 109–115.
4. Дохійська декларація про включення питань запобігання злочинності та кримінального судочинства до ширшого порядку денного ООН з метою вирішення соціальних та економічних проблем і сприяння забезпеченню верховенства права на національному й міжнародному рівнях, а також участі громадськості : Тринадцятий Конгрес ООН із запобігання злочинності та кримінального судочинства, Катар, Доха, 2015 р. Резолюція Генеральної Асамблеї 70/174.
5. Збірник актів нормативно-правового регулювання фінансово-економічної безпеки / упоряд.: О. М. Кубецька, Я. С. Палешко, Д. Б. Санакоєв. О. В. Неклеса. Дніпро, ДДУВС, 2019. 312 с.
6. Збірник стандартів та норм Організації Об'єднаних Націй у галузі запобігання злочинності та кримінального правосуддя / Управління організації об'єднаних націй з наркотиків та злочинності. Вена, 2016. 550 с. URL: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/compendium/R_ebook.pdf
7. Колодяжний М. Г. Стратегія зменшення можливостей учинення злочинів: зарубіжні реалії, перспективи запровадження в Україні : монографія. Харків : Право, 2018. 228 с.
8. Конгреси ООН по попередженню злочинності та кримінальному правосуддю 1955–2020 рр. URL: https://www.unodc.org/documents/congress/About/information/65-years-brochure_ru.pdf
9. Муравйов В. Засоби впливу права Європейського Союзу на внутрішні правопорядки третіх країн. Міжнародне право. 2002. № 6. С. 74–76.

10. Овсій Д. Ю. Проблеми кримінальної відповідальності за ухилення від сплати податків: міжнародний досвід та можливість його застосування для України у сфері житлового будівництва. Аналітично-порівняльне правознавство. 2025. № 4 ч. 3 С. 92–97.

11. Сазонов В. В. Забезпечення економічної безпеки України: кримінологічний аналіз: монографія. Харків: Панов, 2020. 376 с.

12. Тетарчук І. В. Європейське право (право Європейського Союзу): навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2020. 258 с.

13. У КСЕ назвали суму збитків інфраструктурі України за рік повномасштабної війни. URL: <https://kse.ua/ua/>

14. Українська кримінологічна енциклопедія / за заг. ред. В. В. Чернея, В. В. Сокурєнка; упоряд. О. М. Джужа, О. М. Литвинов. Харків – Київ: Харк. нац. ун-т внутр. справ; Нац. акад. внутр. справ, кримінологіч. асоц. України, Золота миля, 2017. 804 с.

15. Хавронюк М. І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації: монографія. К.: Юрисконсульт, 2006. 1048 с.

16. Abgabenordnung (AO). buzer.de. URL : <https://www.buzer.de/AO.htm>.

17. Code general des impôts. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006069577/

18. Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union 2012/C 326/01. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12012E/TXT>

19. Council Regulation (EU) 2017/1939 of 12 October 2017 implementing enhanced cooperation on the establishment of the European Public Prosecutor's Office. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32017R1939>

20. Directive (EU) 2015/849 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2015 on the prevention of the use of the financial system for the purposes of money laundering or terrorist financing, amending Regulation (EU) No 648/2012 of the European Parliament and of the Council, and repealing Directive 2005/60/EC of the European Parliament and of the Council and Commission Directive 2006/70/EC (Text with EEA relevance). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32015L0849>.

21. Directive (EU) 2017/1371 of the European Parliament and of the Council of 5 July 2017 on the fight against fraud to the Union's financial interests by means of criminal law. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32017L1371>.

22. Directive (EU) 2018/1673 of the European Parliament and of the Council of 23 October 2018 on combating money laundering by criminal law. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32018L1673>.

Дата першого надходження статті до видання: 05.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 27.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 27.05.2026